

LEIDRAAD SINNETAFELS

**EEN PROCES VOOR HET ONTWIKKELEN VAN
ZONNEVELDEN IN FRYSLÂN**

‘samen is beter’

Datum: 25 juli 2018

Status: DEFINITIEF

COLOFON

Rapport opgesteld door

Dhr. B. Van der Veen, Weusthuis en Partners
Mevr. H. Kloosterziel, provincie Fryslân

Initiatiefnemers pilots

Energiecoöperatie IJlst en omstreken
Dhr. G. Dam, Terwispel
Gemeente Heerenveen
Energie neutraal Jelsum-Koarnjum
Stichting Groen Grou
Gemeente Leeuwarden (visie-sinnetafel)

Deelnemers pilots

Provincie Fryslân
Wetterskip Fryslân
Gemeente Leeuwarden
Gemeente Súdwest-Fryslân
Gemeente Opsterland
Gemeente Heerenveen
Hûs en hiem
Liander
LTO
Energiewerkplaats Fryslân (Netwerk Duurzame Dorpen)
Sandra van Assen Stedenbouw
Altenburg & Wymenga
Ekwadraat
Buro GreetBierema
Weusthuis en Partners

Fotografie

Fotopersbureau Heerenveen, Mustafa Gumussu
Gemeente Heerenveen
Weusthuis en Partners

Inhoudsopgave

SAMENVATTING		4
Hoofdstuk 1	Inleiding	10
	1.1 Aanleiding	10
	1.2 Doel- en vraagstelling	10
	1.3 Onderzoeksopzet	11
	1.4 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2	Advies	12
	2.1 Algemeen	12
	2.2 Stappenplan	13
	2.3 Proces	18
	2.4 Inhoud	26
Hoofdstuk 3	Analyse	29
	3.1 IJlst	29
	3.2 Terwispel	30
	3.3 Jelsum / Koarnjum	32
	3.4 Heerenveen	33
	3.5 Grou	35
	3.6 Leeuwarden	36

SAMENVATTING

Vertrekpunten Sinnetafel

Het Sinnetafel-traject kan op verschillende manieren worden ingericht, afhankelijk van de aard en omvang van het initiatief en de wijze waarop het initiatief in meer of mindere mate (al) is vormgegeven. Ook kan een Sinnetafel worden benut voor het formuleren van vertrekpunten voor gemeentelijk beleid of het herzien daarvan. Het gaat om gesprekken over zon. Dat is maatwerk. Wel zijn er voor ieder Sinnetafel-traject een aantal belangrijke vertrekpunten, ongeacht de manier waarop het traject wordt ingericht.

1. Met alle betrokken partijen; het is van belang dat alle partijen gezamenlijk aan tafel komen. Aan tafel wordt het gesprek/discussie gevoerd. Dat biedt dezelfde duidelijkheid aan iedereen. Bovendien ontstaan hierdoor nieuwe ideeën, doordat partijen elkaar aan tafel versterken.
2. Zo vroeg mogelijk; bij voorkeur start het Sinnetafel-traject in een zo vroeg mogelijk stadium van het initiatief. Zo kunnen alle stappen zorgvuldig worden

doorlopen en wordt er vanaf het begin gewerkt aan de beste oplossing. Dat scheelt een hoop discussie achteraf.

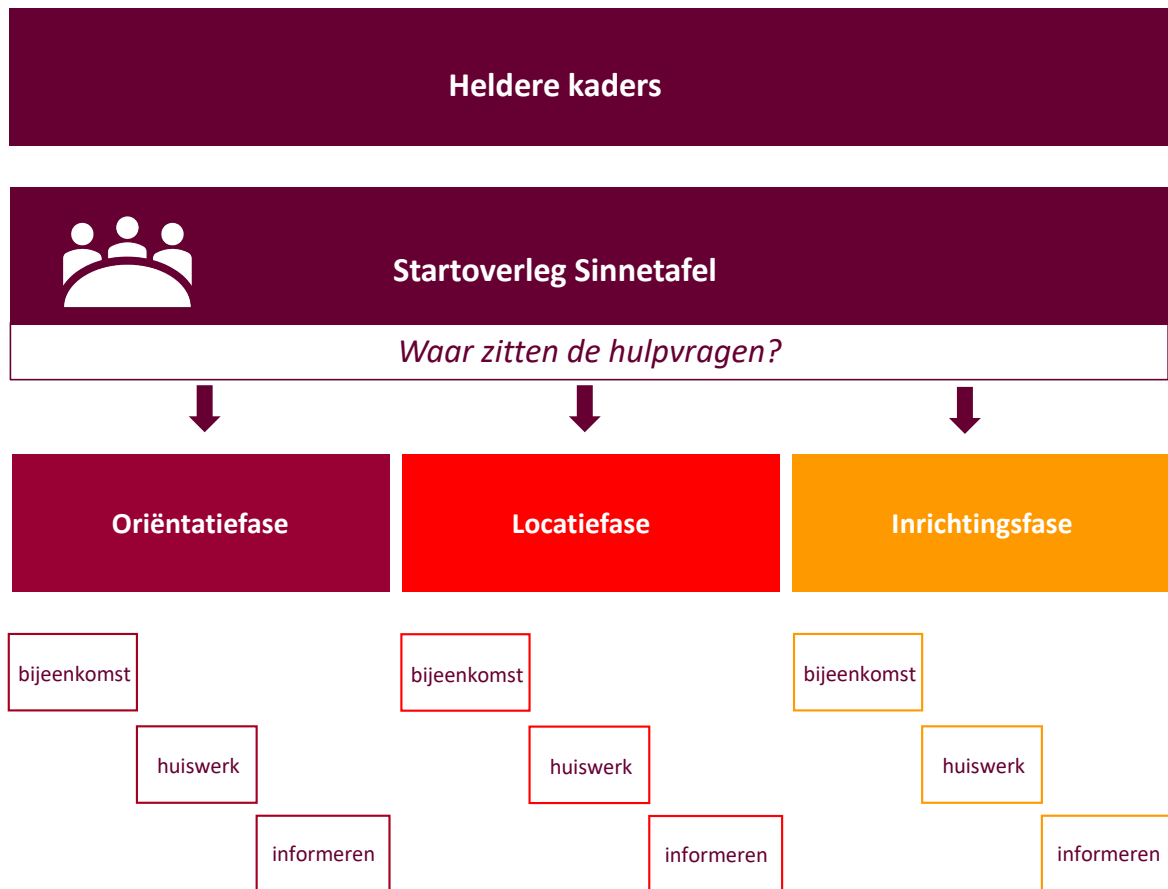
3. Werken aan acceptatie; gedurende het Sinnetafel-traject is het nodig om de omwonenden voortdurend deelgenoot te maken van de te nemen stappen in het proces. Zo groeit de omgeving mee met het initiatief; wat bijdraagt aan de acceptatie.

Sinnetafelbijeenkomst met de omwonenden in MFA Aengwirden te Tjalleberd

4. Streven naar een integrale oplossing; alle disciplines komen tijdens een Sinnetafel-traject gezamenlijk aan bod. Zo wordt gewerkt aan een integrale oplossing waarin alle belangen samen komen.
5. Voldoende tijd om zorgvuldig stappen te maken; het is zaak om het Sinnetafel-traject zodanig in te richten dat er voldoende tijd is om de verschillende fasen van het proces zorgvuldig te kunnen doorlopen. Haastige spoed is zelden goed. Er moet tijd zijn om de dingen goed uit te zoeken voordat een nieuwe stap in het proces wordt gezet.

Stappenplan

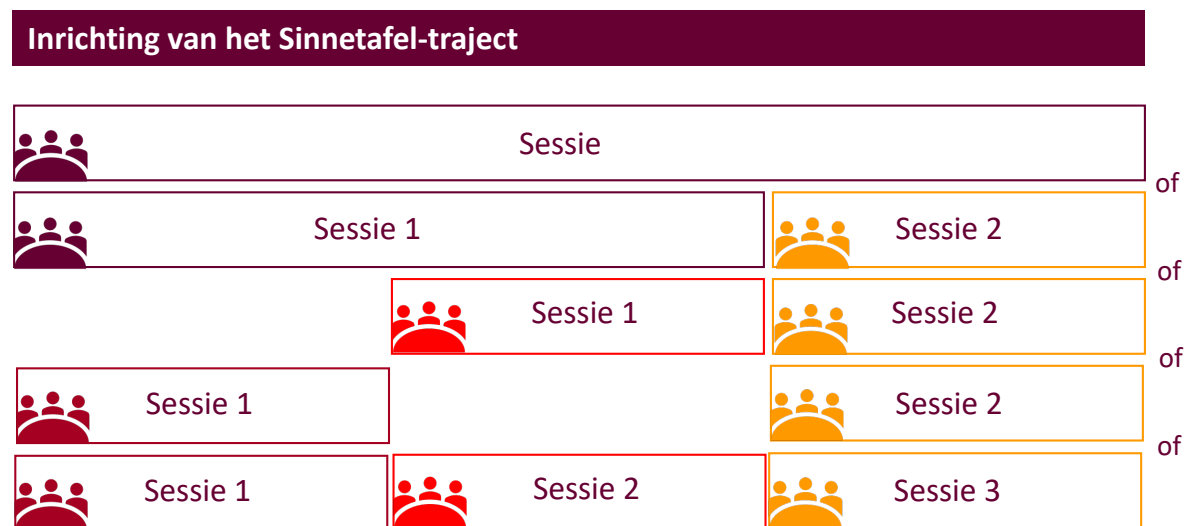
Het stappenplan begint met een goed besef van de kaders (bij overheden en bij de initiatiefnemers) waarbinnen de zoektocht voor het initiatief kan plaatsvinden. De eerste bijeenkomst in het proces is een startgesprek. In dat gesprek wordt bepaald waar de hulpvragen van de initiatiefnemers liggen. Afhankelijk daarvan wordt het Sinnetafel-traject vervolgd met:

1. de oriëntatiefase (WAT); Wat voor zonneveld (omvang, opbrengst en ambitie)?,
2. de locatiefase (WAAR); Waar zou het zonneveld kunnen landen? en/of
3. de inrichtingsfase (HOE); Hoe zou het zonneveld eruit kunnen zien?

Iedere fase kent een driedeling van: bijeenkomst, huiswerk en informeren van de omgeving.

Inrichting van het Sinnetafel-traject

Hierboven is aangegeven dat niet elke fase bij elk initiatief doorlopen hoeft te worden. Dit is maatwerk. Bovendien is het bij de inrichting van het Sinnetafel-traject soms ook mogelijk om meerdere fasen in één sessie te doen. Onderstaand schema laat dit zien. In het startgesprek wordt het traject gezamenlijk bepaald.

Wie zit wanneer aan tafel?

Er is een groot aantal partijen die in het Sinnetafel-traject een rol kunnen spelen. Niet iedere partij is in elke fase van het traject noodzakelijk. Onderstaand schema laat zien welke partijen in welke fase aanschuiven.

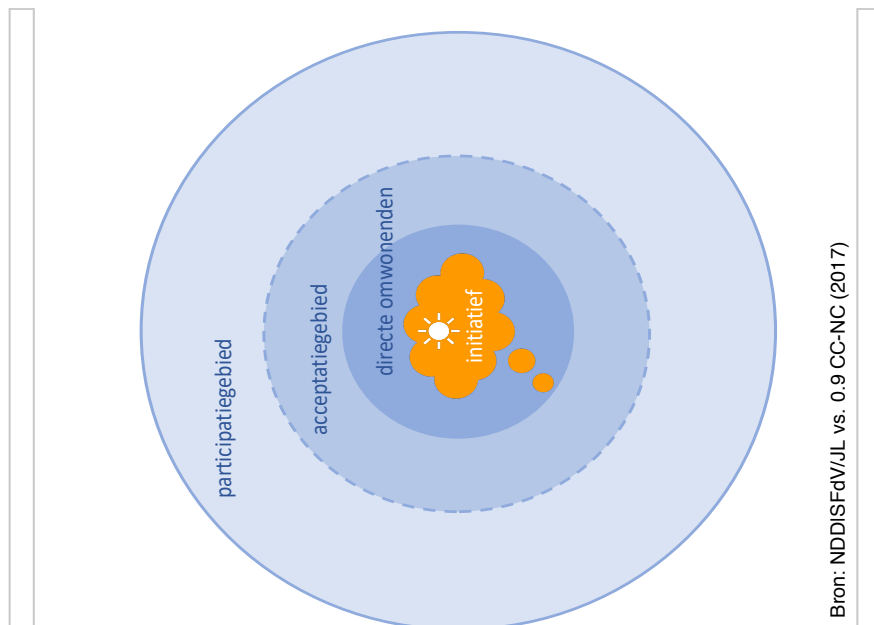

Het betrekken van de omgeving

Zoals gezegd is het betrekken van de omgeving gedurende het Sinnetafel-traject van groot belang. We onderscheiden daarbij:

1. de omwonenden; dit zijn de mensen die direct rondom het initiatief wonen.
2. het acceptatiegebied; dit zijn de mensen die in een planologische procedure formeel bezwaar zouden kunnen maken. Dit is al gauw een heel dorp of wijk.
3. het participatiegebied; dit zijn de mensen die (financieel) kunnen deelnemen in het zonneveld. Dit kan een groter gebied zijn, van bijvoorbeeld meerdere postcodegebieden (als van de postcoderoosregeling gebruik wordt gemaakt).

Onderstaand schema laat de mogelijkheden van het betrekken van deze groepen mensen in de verschillende fasen van het Sinnetafel-traject zien.

Oriëntatiefase	Locatiefase	Inrichtingsfase
<i>Informeren</i> Directe omwonenden Informeren <i>Door:</i> • Persoonlijke benadering Acceptatiegebied Informeren <i>Door:</i> • Plaatselijke krant • Dorpsbelang agenda	<i>Werken aan acceptatie</i> Directe omwonenden Werken aan acceptatie <i>Door:</i> • Persoonlijk benadering • Raadplegen • Niet meer dan 25% tegen Acceptatiegebied Raadplegen en/of meedoen <i>Door:</i> • Bijeenkomst(en)	<i>Meedoen</i> Directe omwonenden • Ruimte voor inbreng • Oplossen van directe hinder • Participeren in opbrengst <i>Door:</i> • Persoonlijk benadering • Raadplegen Acceptatiegebied • Ruimte voor inbreng • Participeren in opbrengst <i>Door:</i> • Bijeenkomst(en) Participatiegebied Participeren in opbrengst <i>Door:</i> • Bijeenkomst(en)

Hoofdstuk 1

INLEIDING

1.1 Aanleiding

In het kader van de duurzame ambities van de provincie stimuleert de provincie Fryslân initiatieven op het gebied van zonne-energie. De energie ambities van de provincie zijn hoog. Specifiek voor zonne-energie is het doel 500 MW opgesteld vermogen aan zonne-energie in 2020. Eind 2017 is er in de provincie ongeveer 170 MW opgesteld vermogen zonne-energie aanwezig.

Er is dus een versnelling nodig om de doelstellingen te gaan halen. Tegelijkertijd stimuleert de provincie een integrale aanpak, waarbij ruimtelijke kwaliteit een belangrijk onderdeel is van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

Tijdens verkennende gesprekken met gemeenten, initiatiefnemers en adviesbureaus kwam naar voren dat er behoefte was aan een all-in werkwijze of versnellingsmethode die initiatieven (vanuit gemeente, lokale energiecoöperaties of ontwikkelaars) in korte tijd verder helpt en ook kansen, wensen, belangen en vragen van alle betrokken partijen bij elkaar brengt.

1.2 Doel- en vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het helpen van initiatiefnemers door middel van het ontwikkelen van een gezamenlijk proces, die initiatieven in korte tijd verder helpt en vragen, belangen, kansen en wensen van alle betrokken partijen bijeenbrengt. Dit proces heeft de titel 'Sinnetafel' meegekregen, omdat er op twee of meerdere momenten met de betrokken partijen aan tafel wordt gezeten. Het doel van de Sinnetafels is om het proces van idee tot realisatie van een zonnepark te stroomlijnen, mét een goede en gezamenlijke afweging.

De vraagstelling van het onderzoek is zodoende tweeledig. Enerzijds gaat het om het stroomlijnen van initiatieven in het kader van de duurzaamheidsambitie op een integrale wijze die recht doet aan de kwaliteiten van het Friese landschap (inhoud). Anderzijds gaat het om het ontwikkelen van een werkwijze die invulling geeft aan de inhoudelijke doelstelling van het onderzoek (proces). Voorliggende Leidraad voor Sinnetafels gaat met name over die proceskant van de vraagstelling. De inhoudelijke expertise die bij het onderzoek is opgedaan, biedt daarvoor de context.

1.3 Onderzoekopzet

'Oan 'e gong!' is het credo voor dit onderzoek. Prioriteit geven aan het inhoudelijk verder helpen van een aantal zonneveld-initiatieven en gedurende die pilots leren van de gehanteerde werkwijze. 'Learning by doing' dus.

Vanaf voorjaar 2017 is met vijf zonneveld-initiatieven een versnellingsproces doorlopen. Deze initiatieven werden volgordekelijk na elkaar behandeld. Het versnellingsproces voor het tweede initiatief leerde van het eerste initiatief. Het derde leerde van het tweede en zo verder.

De volgende vijf initiatieven zijn middels de Sinnetafel gefaciliteerd:

- Zonneveld IJlst
- Zonneveld Terwispel
- Zonneveld Klaverblad Noordoost Heerenveen
- Zonneveld Jelsum/Koarnjum
- Zonneveld Grou
- Visievorming gemeente Leeuwarden

1.4 Leeswijzer

In voorliggend rapport wordt in hoofdstuk 2 eerst het advies verwoord. Allereerst komt het stappenplan aan de orde en vervolgens wordt er in twee paragrafen nader ingezoomd op aspecten van het proces en op enkele inhoudelijke aspecten.

Hoofdstuk 3 vormt de analyse van de gehouden Sinnetafels waaruit de adviezen in hoofdstuk 2 zijn voort gekomen. Per gehouden Sinnetafel komen de belangrijkste aspecten aan de orde.

Schetssessie tijdens Sinnetafel Terwispel

Hoofdstuk 2

ADVIES

2.1 Algemeen

In dit onderzoek was en is de vraag aan de orde:

*Hoe richt je een proces in om versneld te komen tot een goed ingepast zonneveld;
ruimtelijk landschappelijk ingepast en ingepast in de Mienskip?*

Dit hoofdstuk (Advies) geeft antwoord op die vraag. Zoals uit onderstaande blijkt, is er niet één antwoord op deze vraag. Het in te richten proces is in sterke mate afhankelijk van de context waarbinnen het initiatief voor het zonneveld zich ontwikkelt. Het is maatwerk. De omvang van het zonneveld, de energiebehoefte van het dorp/stad, de organisatievorm van het initiatief, maar ook de fase waarin het initiatief zich bevindt, zijn hierbij onder andere van belang. Het maakt bijvoorbeeld voor het proces nogal uit of er al een geschikte locatie is of dat er nog een locatie gevonden moet worden!

Vertrekpunten Sinnetafel

Welk maatwerk ook wordt gevolgd; er zijn een aantal belangrijke vertrekpunten voor het organiseren van een Sinnetafel die in alle gevallen van belang zijn:

1. Met alle betrokken partijen; het is van belang dat alle partijen gezamenlijk aan tafel komen. Aan tafel wordt het gesprek/discussie gevoerd. Dat biedt dezelfde duidelijkheid aan iedereen. Bovendien ontstaan hierdoor nieuwe ideeën, doordat partijen elkaar aan tafel versterken.
2. Zo vroeg mogelijk; bij voorkeur start het Sinnetafel-traject in een zo vroeg mogelijk stadium van het initiatief. Zo kunnen alle stappen zorgvuldig worden doorlopen en wordt er vanaf het begin gewerkt aan de beste oplossing. Dat scheelt een hoop discussie achteraf.
3. Werken aan acceptatie; gedurende het Sinnetafel-traject is het nodig om de omwonenden voortdurend deelgenoot te maken van de te nemen stappen in het proces. Zo groeit de omgeving mee met het initiatief; wat bijdraagt aan de acceptatie.
4. Streven naar een integrale oplossing; alle disciplines komen tijdens een Sinnetafel-traject gezamenlijk aan bod. Zo ontstaat een integrale oplossing waarin alle belangen samen komen.
5. Voldoende tijd om zorgvuldig stappen te maken; het is zaak om het Sinnetafel-traject zodanig in te richten dat er voldoende tijd is om de verschillende fasen van het proces zorgvuldig te kunnen doorlopen. Haastige spoed is zelden goed. Er moet tijd zijn om de dingen goed uit te zoeken voordat een nieuwe stap in het proces wordt gezet.

2.2 Stappenplan

In deze paragraaf wordt het stappenplan gepresenteerd waarmee alle soorten initiatieven voor zonnevelden uit de voeten kunnen; zonder dat in alle gevallen alle stappen doorlopen moeten worden. Het is aan het initiatief zelf om te kijken welk deel van het stappenplan nuttig is voor het proces.

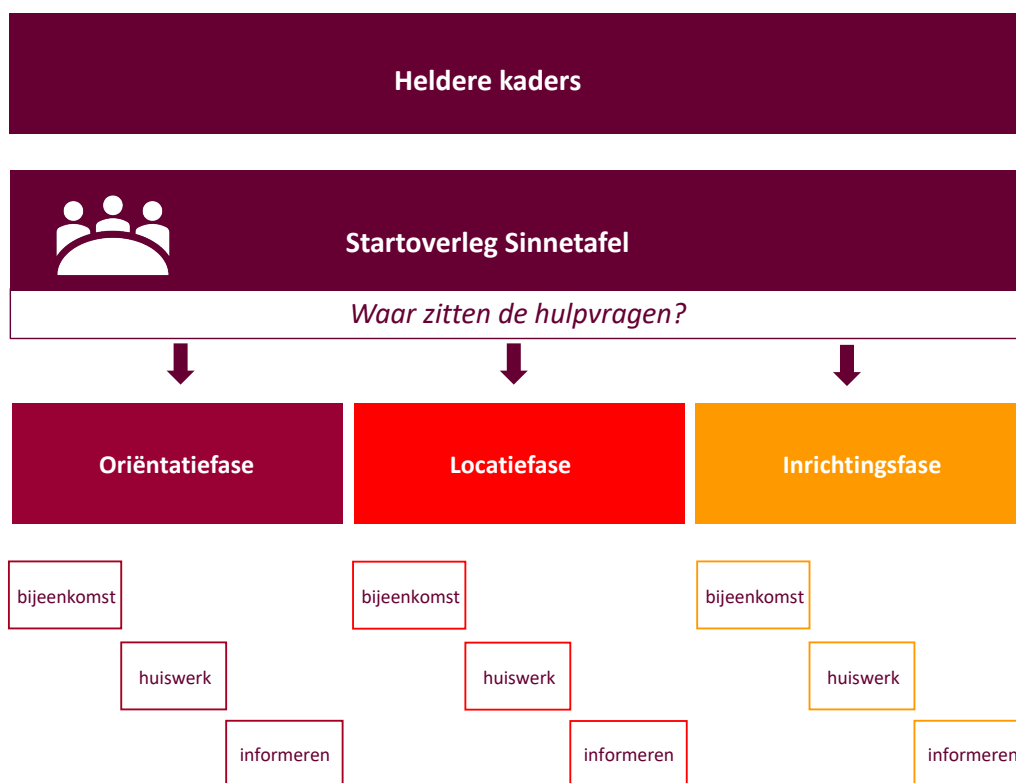
In paragraaf 2.3 en 2.4 volgt een verdieping op respectievelijk het proces en de inhoud. Voor beide worden daarin aanbevelingen gedaan.

Vooraf

- Kaders helder

Het is van belang vast te stellen binnen welke kaders er een Sinnetafel wordt georganiseerd. Dat geldt voor:

- o de initiatiefnemer(s); deze moeten zicht hebben op hun energievraag en de mate waarin zij hierin willen voorzien middels zonne-energie
- o de gemeente; deze moet helder hebben binnen welk beleidskader de ontwikkeling van een zonneveld mogelijk is. Zo nodig moet een ambtenaar die bij de Sinnetafel aanschuift mandaat hebben om (binnen kaders) van dat beleid af te kunnen wijken.

- Startgesprek

Een gesprek vooraf is nodig om te beoordelen op welke wijze het Sinnetafel-traject wordt ingericht. Waar begint het en waar eindigt het? Bovendien is zo'n gesprek nuttig om te bepalen of er voorafgaand aan de 1e Sinnetafelbijeenkomst nog zaken helderder gemaakt moeten worden. Zo dient er nagedacht te worden over de wijze waarop de omgeving van het initiatief betrokken wordt in het proces. Het gesprek vindt in ieder geval plaats met de initiatiefnemer(s), de gemeente en de onafhankelijk voorzitter van de Sinnetafel.

Oriëntatiefase

- Bijeenkomst

Het is raadzaam om te beginnen met een oriëntatie op de opgave in de bredere context van de energietransitie. Het gaat in deze fase om bewustwording van het probleem (mate waarin alternatieve energiebronnen moeten worden aangeboord) en de oplossing (in welke mate zonne-energie daaraan een bijdrage kan leveren). Desgewenst kan hiervoor de Energiemix-methode worden toegepast. Het is vervolgens van belang te kijken naar de opbrengst duurzame energie versus de vraag van een dorp of stad en wat dit betekent voor de maat van het zonneveld.

- Huiswerk

Voorafgaand aan de Sinnetafelbijeenkomst in de *Locatiefase* moet er soms nog het één en ander worden uitgezocht door initiatiefnemer(s) en/of gemeente. Bovendien zal de landschapsarchitect vooraf zich goed moeten verdiepen in de omgeving van het dorp/stad (voor de Sinnetafel in de *Locatiefase*) of in de beoogde locatie van het zonneveld (voor de Sinnetafel in de *Inpassingsfase*)

- Informeren / raadplegen omgeving

Het is raadzaam om voorafgaand aan de volgende Sinnetafel het dorp/stad in zijn algemeenheid te informeren over het initiatief en te raadplegen over wensen en bedenkingen van het dorp bij het initiatief.

Locatiefase

- Bijeenkomst

Verkeert het initiatief in het verkennende stadium en is er nog geen locatie beschikbaar, dan wordt in deze fase een Sinnetafel in de vorm van een locatiestudie georganiseerd. Tijdens deze Sinnetafel wordt een analyse van de omgeving van het dorp/stad gedaan. Een dergelijke bijeenkomst ziet er als volgt uit:

- o Uitleg door de initiatiefnemers van de opgave
- o Functionele analyse van het gebied
(natuur/water/bedrijvigheid/landbouw/recreatie en dergelijke)
- o Analyse van de historische ontwikkeling van het gebied door landschapsarchitect
- o Verkenning van beleid(sruimte) van de overheden
- o Afhankelijk van de grootte van de groep in één of twee groepen een zoektocht naar mogelijke locaties voor het zonneveld
- o Een sterkte/zwakte analyse van de gevonden locaties en verkennen van koppelkansen
- o Uitwisseling van de bevindingen van de beide groepen aan elkaar
- o Formuleren huiswerk
- o Afsluiting bijeenkomst

- Huiswerk

Vaak ontstaan na zo'n Sinnetafel meer vragen dan antwoorden. In deze fase zullen dan ook een aantal partijen zaken moeten uitzoeken. Pas als alle antwoorden gevonden zijn, kan een definitieve uitkomst van de sterkte/zwakte-analyse worden gegeven.

- Informeren /raadplegen omgeving

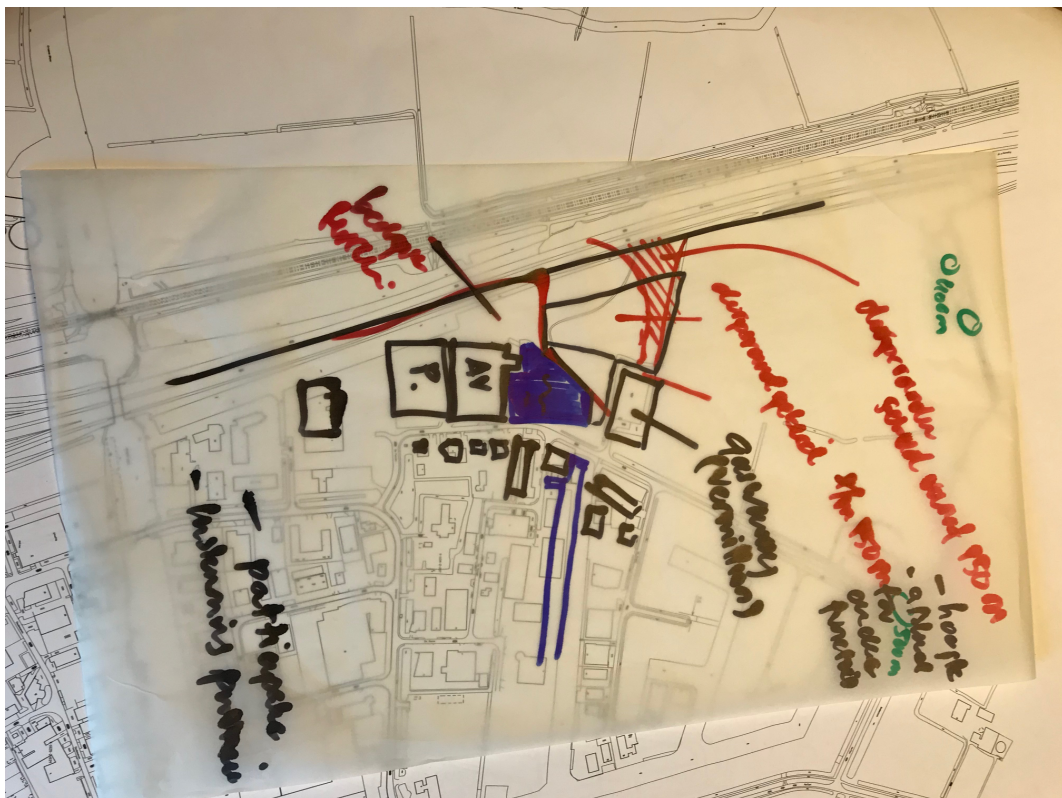
Na afloop van deze fase is het raadzaam dat de initiatiefnemers de uitkomsten en de afwegingen delen met de omgeving.

Inpassingsfase

- Bijeenkomst

Als de locatie duidelijk is, wordt een Sinnetafel voor de inpassing van het zonneveld op die locatie georganiseerd. Mocht er een Sinnetafel voor de locatiestudie aan vooraf zijn gegaan, dan wordt aan de start van deze bijeenkomst de uitkomst van de sterkte-zwakte analyse gedeeld. Voor de beste locatie (of de beste locaties) wordt vervolgens de inpassing verkend. Wanneer er geen Sinnetafel voor de locatiestudie aan vooraf is gegaan wordt gestart met een beschrijving van de locatie (met zijn sterkten en zwakten) door de initiatiefnemers. De bijeenkomst ziet er vervolgens als volgt uit:

- Beschrijving van de locatie door de initiatiefnemer(s)
- Functionele analyse van de locatie
- Landschappelijke analyse van de locatie
- Verkenning van de mogelijkheden binnen het beleid
- Afhankelijk van de grootte van de groep in één of twee groepen een zoektocht naar de best mogelijke manier van inpassen van het zonneveld op de betreffende locatie, waarbij ook de koppelkansen worden meegenomen
- Uitwisseling van het eindconcept door beide groepen
- Formuleren huiswerk
- Afsluiting van de bijeenkomst

Conceptschets Sinnetafel Grou

- Hoe nu verder?

Als de locatie duidelijk is en de wijze van inpassen op die locatie eveneens, dan wordt er tijdens deze laatste bijeenkomst gekeken naar wat er allemaal nog meer geregeld en gedaan moet worden in aanloop naar het vergunningentraject en de daadwerkelijke realisatie van het zonneveld. Aan een groot deel van deze onderwerpen wordt overigens al gedurende het Sinnetafeltraject inhoud gegeven. De volgende onderwerpen kunnen daarbij aan de orde komen:

- Aansluiting op het net
- Planologische onderzoeken
- Welstandsbeoordeling
- Organisatievorm initiatiefnemers
- Businesscase
- Vergunningprocedure
- Het tijdpad

- Huiswerk

Vaak wordt in dit stadium het plan voor het zonneveld compleet gemaakt door de initiatiefnemers.

- Informeren / raadplegen omgeving

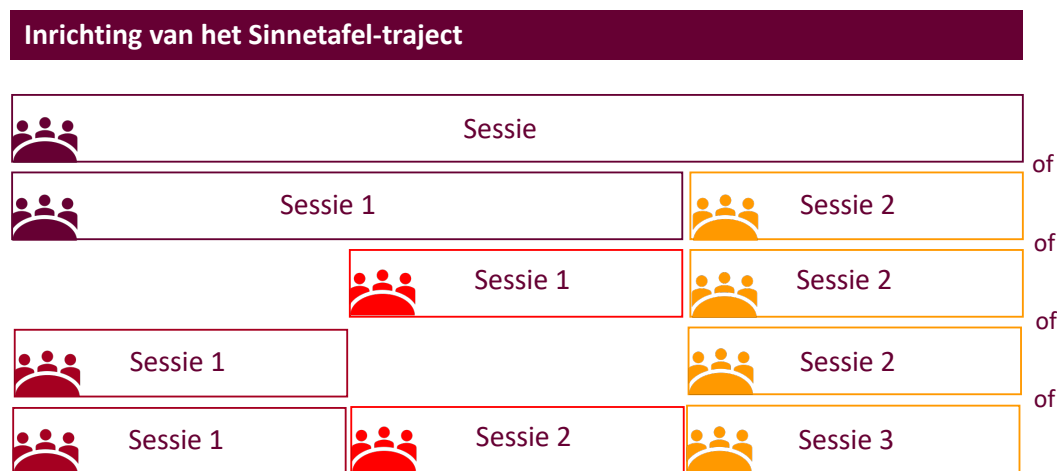
De wijze van inpassen van het zonneveld wordt vervolgens gedeeld met de omgeving. Zo nodig kan het plan nog worden aangepast aan de hand van de gemaakte opmerkingen

Afronding Sinnetafeltraject

Het Sinnetafeltraject eindigt met een beknopt rapport of verslag. Dat is een beschrijving van het traject, zowel qua proces als op inhoud. Het groeit vanaf het begin van het traject mee met het initiatief. Na elke bijeenkomst wordt de tot dan toe gereed zijnde versie onder de deelnemers verspreid. Iedereen is zodoende op elk moment op de hoogte van de vorderingen en de taken die nog vervuld moeten worden en kan nadien eventuele zaken teruglezen.

Nota bene

Het is niet altijd noodzakelijk om alle hierboven genoemde bijeenkomsten te houden. Afhankelijk van het initiatief kan er op verschillende momenten worden begonnen met het interactieve proces. Soms kan alles in één bijeenkomst worden gedaan en soms kan er een fase worden overgeslagen (bijvoorbeeld omdat de oriëntatiefase al op een andere manier is vormgegeven of omdat de locatie al duidelijk is). Onderstaand schema laat dit zien.

2.3 Proces

Hiervoor is het stappenplan voor een Sinnetafeltraject in hoofdlijnen beschreven. In deze paragraaf gaan wij nader in op een aantal belangrijke aspecten van dat proces.

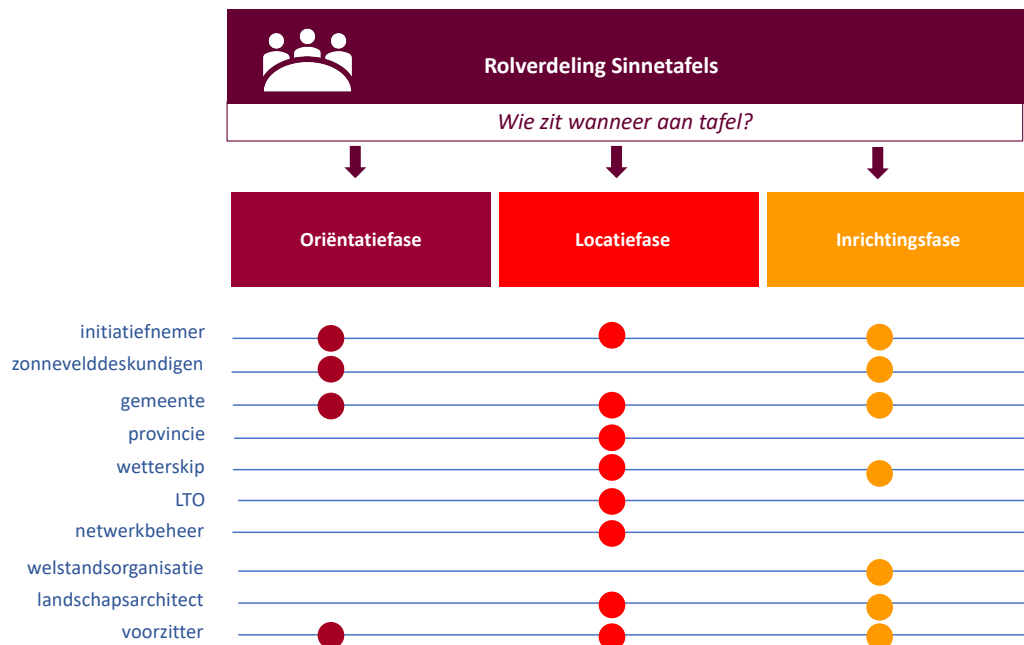
Setting

Het is van belang gebleken om een Sinnetafel in een goede setting te organiseren. Dit komt de sfeer en de verstandhoudingen aan tafel ten goede. Voor wat betreft de setting doen wij de volgende aanbevelingen:

- Organiseer de Sinnetafel zo dicht mogelijk bij het initiatief. Niet op het gemeentehuis, maar bijvoorbeeld in het dorpshuis. Dat ís van de Mienskip (en wordt in ieder geval zo gevoeld). Een dorpshuis straalt de trots van het dorp uit (vaak met vrijwilligers gebouwd en geëxploiteerd). Het is voor de initiatiefnemers fijn om alle betrokkenen van de Sinnetafel daar te ontvangen. De initiatiefnemers zijn gastheer voor de Sinnetafel.
- Laat het aan de initiatiefnemers zelf om te bepalen hoeveel mensen er namens hen aanschuiven aan de Sinnetafel. Elk aantal is goed, als er maar mensen met energie voor het project aan tafel komen.

- Benadruk aan tafel de 'helpende hand' van de Sinnetafel. De hulpvraag moet van de initiatiefnemers zelf komen. In het gesprek kunnen weliswaar andere aspecten aan de orde komen, maar laat het primaat bij de initiatiefnemers.

Betrokkenen

De Sinnetafel gaat om een integrale benadering voor de inpassing van een zonneveld. Dat betekent dat er veel deskundigheid aan tafel moeten zitten. Immers: het complete plaatje moet in beeld gebracht worden. Er moeten daarom nogal mensen bij een Sinnetafel worden betrokken. Voor wat betreft de betrokkenen doen wij de volgende aanbevelingen:

- De initiatiefnemers; de initiatiefnemers moeten goed voor ogen hebben wat ze willen en/of wat hun hulpvraag aan de Sinnetafel is. Met andere woorden: wat hebben ze nodig om hun project te stroomlijnen?
- Zonneveld-deskundigen; afhankelijk het kennisniveau van de initiatiefnemers is het voor met name het rondkrijgen van de businesscase, maar ook voor de organisatievorm van het initiatief van belang om deskundigen op het gebied van de ontwikkeling van zonnenvelden aan tafel te hebben. Tijdens de pilotfase van de Sinnetafel heeft de Energiewerkplaats deze rol vervuld, maar er kunnen ook private partijen door de initiatiefnemers worden (of zijn) aangehaakt.
- De gemeente; de gemeente bewaakt het algemeen belang. Het is daarom belangrijk dat er namens de gemeente voldoende kennis aan tafel zit qua planologie, milieu, landschap/stedenbouw en vergunningen (en eventueel

grondposities, omdat in sommige gevallen grond van de gemeente makkelijker voor een zonneveld kan worden aangewend dan grond van een agrariër). Zorg ervoor dat er geen oververtegenwoordiging van de gemeente aan tafel zit. *Less is more* in dit geval.

Gemeentelijke vertegenwoordigers moeten vooraf goed hun mandaat verkennen. Immers: soms past een zonneveld niet binnen de kaders van (bijvoorbeeld) het bestemmingsplan. Aan tafel moet daarom duidelijk zijn of er mogelijkheden zijn om van bestaand beleid af te wijken. Dit moet vooraf verkend worden om achteraf teleurstellingen te voorkomen.

- Provincie Fryslân; de provincie bewaakt haar beleid en het algemeen belang op provinciale schaal. Blijft het initiatief binnen de beleidskaders van de provincie, dan is een provinciale vertegenwoordiging aan de Sinnetafel niet noodzakelijk. Wanneer het initiatief buiten deze kaders wordt verkend, is een vertegenwoordiging van de afdeling Ruimtelijke Plannen en van het Kwaliteitsteam nodig.
- Wetterskip Fryslân; een vertegenwoordiger van het Wetterskip moet aan tafel voldoende inzicht hebben in de (water)opgaven van het Wetterskip voor het betreffende gebied. Dit is van belang voor het signaleren van koppelkansen (zie paragraaf 2.4) in een integrale oplossing voor het zonneveld. Daarnaast kan het zinvol zijn dat de vertegenwoordiger van het Wetterskip inzicht heeft in klimaatdoelstellingen van het Wetterskip en de maatregelen die daarvoor genomen moeten worden. Soms is een koppeling van de doelstelling van de initiatiefnemers en de doelstelling van het Wetterskip mogelijk.
- LTO; het is raadzaam om iemand van de plaatselijke afdeling van LTO aan de Sinnetafel te hebben. Niet zozeer als belangenbehartiger van de boeren (de discussie over zon op agrarische grond dient op een ander niveau gevoerd te worden) maar als kenner van het gebied qua grondposities en ontwikkelpotenties en -ambities van omliggende agrarische bedrijven. Zeker in de fase van het zoeken naar potentiële locaties voor een zonneveld kan deze informatie versnellend werken.
- Netbeheerder; de opgewekte zonne-energie moet geleverd kunnen worden aan het elektriciteitsnet omdat niet alle stroom ter plekke wordt benut. Het is daarom nodig om inzicht te hebben in de capaciteit van het elektriciteitsnet ter plaatse en de mogelijkheden voor aansluitingen. Een vertegenwoordiger van de netbeheerder kan aan tafel dat inzicht bieden. In de fase van het zoeken naar mogelijke locaties is het beter om dit in de verkenning mee te nemen, zodat niet achteraf moet worden geconcludeerd dat voor een locatie geen aansluitmogelijkheden zijn (of te duur) of dat het net ter plaatse de stroom niet aan kan. Kanttekening hierbij is dat de netbeheerder gedurende de Sinnetafel-pilots heeft aangegeven (vanwege de drukte) niet bij alle Sinnetafels aanwezig te

kunnen zijn. Een tussenoplossing is om tussen de eerste en tweede Sinnetafel de potentiële locaties voor een toets aan de netbeheerder voor te leggen.

- Welstandsorganisatie Hus en hiem; de realisatie van een zonnenveld is in veel gevallen vergunningplichtig. Een welstandstoetsing is daarom noodzakelijk. Een vertegenwoordiger van de welstandsorganisatie zal aan de Sinnetafel input leveren voor de gestelde welstandseisen. Kanttekening hierbij is dat het vaak ontbreekt aan objectgerichte criteria voor zonnenvelden in gemeentelijke welstandsnota's. De vertegenwoordiger van de welstandsorganisatie zal dan de algemene redelijke eisen van welstand aan tafel inbrengen.
- Landschapsarchitect/verbeelder; het is tijdens een Sinnetafel van essentieel belang om inzicht te hebben in de ontwikkelgeschiedenis van een gebied. Vaak kan daaruit motivatie worden gehaald voor moderne ontwikkelingen in datzelfde gebied en de wijze waarop dat zou kunnen. Een goede landschapsarchitect kan zo'n analyse aan de Sinnetafel presenteren. Daarnaast is het van belang om tijdens de Sinnetafel een verbeelder te hebben die datgene wat er aan tafel wordt gezegd, ter plekke kan schetsen. Dit kan de discussie enorm structureren. In sommige gevallen kan de landschapsarchitect ook die verbeelder zijn.
- Onafhankelijk voorzitter; een goed gesprek staat of valt met een goede voorzitter. Te vaak ontaarden discussies in het uitwisselen van monologen, terwijl het juist moet gaan om de dialoog; een discussie over de overtuigingen in plaats van het uitwisselen van standpunten. Een goede voorzitter kan zo'n discussie in goede banen leiden. Het helpt daarbij als de voorzitter niet verbonden is aan (de overtuigingen van) één van de betrokken partijen, maar onafhankelijk is.

Deskundigen aan het woord tijdens Sinnetafel Heerenveen

Rolverdeling

Het is noodzakelijk om vooraf duidelijkheid te hebben over ieders rol in het proces. De meeste partijen zitten als specifieke deskundige aan tafel (zoals hierboven reeds beschreven). Zij vervullen een adviserende rol vanuit hun vakdiscipline. Deze rol is in veel gevallen niet vrijblijvend (omdat partijen ook een rol hebben in de latere vergunningverlening). Partijen moeten daarom goed geïnformeerd en met mandaat vanuit hun organisatie aan tafel zitten. Een aantal partijen heeft (daarnaast) nog een andere rol. Het is goed om voor die andere rollen goede afspraken vooraf te maken. Het is voor die aanvullende taken namelijk niet altijd vanzelfsprekend wie die op gaat pakken. Voor wat betreft de rolverdeling doen wij de volgende aanbevelingen:

- de gemeente is in het Sinnetafelproces faciliterend voor de initiatiefnemers. Er is om te beginnen een 'ja, tenzij'-houding richting de initiatiefnemers. Daarnaast ondersteunt de gemeente bijvoorbeeld in praktische zaken (dat kan gaan om het versturen van brieven aan de omgeving, tot het betalen van de koffie en gevulde koeken bij een Sinnetafel-bijeenkomst en/of de zaalhuur in het dorps huis). Voor initiatiefnemers is het van belang om één aanspreekpunt te hebben bij de gemeente. Iemand die als spin in het web alle interne gemeentelijke disciplines verbindt buiten de Sinnetafelbijeenkomsten om. Er is zodoende één loket voor de initiatiefnemers. Dat maakt het overzichtelijk en prettig.
- de initiatiefnemers moeten zelf een aantal zaken regelen rondom een Sinnetafel. De feitelijke organisatie van de Sinnetafels ligt bij gemeente (of een partij die daarvoor wordt ingehuurd). De initiatiefnemers regelen zelf een ruimte in het dorp waar de Sinnetafel gehouden kan worden. Ook is het aan de initiatiefnemers zelf om de omgeving bij het initiatief te betrekken (zie ook hieronder bij 'betrokkenheid omgeving').

Zeggenschap

De betrokkenheid, de wilskracht en het uithoudingsvermogen van de initiatiefnemers is van wezenlijk belang voor het slagen van het initiatief. Het ontwikkelen van een zonneveld vraagt namelijk een lange adem van mensen die zich daarvoor (meestal) vrijwillig inzetten. Om de energie van de initiatiefnemers gedurende het ontwikkelingsproces vast te houden doen wij de volgende aanbevelingen:

- Eigenaarschap; het is van wezenlijk belang dat initiatiefnemers een gevoel van eigenaarschap over het initiatief hebben en houden. Dat bepaalt in belangrijke mate de energie en doorzettingsvermogen van de initiatiefnemers. Dat is veel sterker als er een gevoel is van *wij staan aan het roer*. Meer energie betekent meer snelheid in het proces. Dat komt de doelstelling van dit onderzoek ten goede. Zorg er dus voor dat niemand in het proces de regie overneemt van de initiatiefnemers. Zij bepalen zelf hun hulpvraag.

- Zeggenschap; een tweede belangrijk element in deze context is zeggenschap. Het is dodelijk als een proces van onderop uiteindelijk om zeep wordt geholpen in de politieke arena, zonder dat de initiatiefnemers en omwonenden daarin zelf een stem hebben gehad. Wij bevelen aan om onderzoek te laten verrichten naar de mogelijkheden voor meer zeggenschap bij de omgeving voor dergelijke initiatieven.

Onderzoek nieuwe democratie, romte foar sizzenskip

In gezamenlijke opdracht van Provincie Fryslân en de Energiewerkplaats wordt door Sandra van Assen Stedenbouw en Weusthuis en Partners onderzocht,

“...of en hoe het mogelijk is om (binnen de huidige wet- en regelgeving) een besluitvormingstool democratische vernieuwing toe te voegen aan de (integrale) werkwijze van de Sinnetafels; de experimentele methode om lokaal zonnevelden te ontwikkelen”.

Het doel van het onderzoek is om

*“... een tool te ontwikkelen waardoor alle mensen, die direct te maken hebben met de ontwikkeling en inpassing van zonnevelden, invloed kunnen uitoefenen op en zeggenschap kunnen hebben over de besluitvorming.
En wel op een zo eenvoudig mogelijke wijze, en zo dat het bestuursrechtelijk deugt.*

Uit de analysefase van het onderzoek is gebleken dat democratische vernieuwing vele voorstanders kent. Er is vertrouwen dat dit *winst* oplevert voor het draagvlak bij zonnevelden, voor de voortgang van processen om te komen tot zonnevelden en voor de ruimtelijke kwaliteit van de plannen voor zonnevelden. Gebleken is ook dat er maar weinig voorbeelden zijn van *echt* overdragen van zeggenschap aan de omgeving. We zullen dus in Friesland moeten ontdekken hoe dat het beste gedaan kan worden. Eén ding is daarbij al wel duidelijk geworden: er is maatwerk nodig. Dé methode hiervoor bestaat niet en zal er niet komen. Er is een toolbox nodig met onderdelen om een dergelijk proces goed in te richten.

De aanbevelingen uit de analysefase van het onderzoek zijn:

- Maak democratische vernieuwing bekend en bemind;
- Creëer experimenteerruimte;
- Test methoden

Momenteel worden er in de tweede fase van het onderzoek (de ontwerpfase) drie onderscheidende methoden voor democratische vernieuwing uitgewerkt, te weten:

- Spelregels vooraf
- Samen optrekken
- Advies van onderop

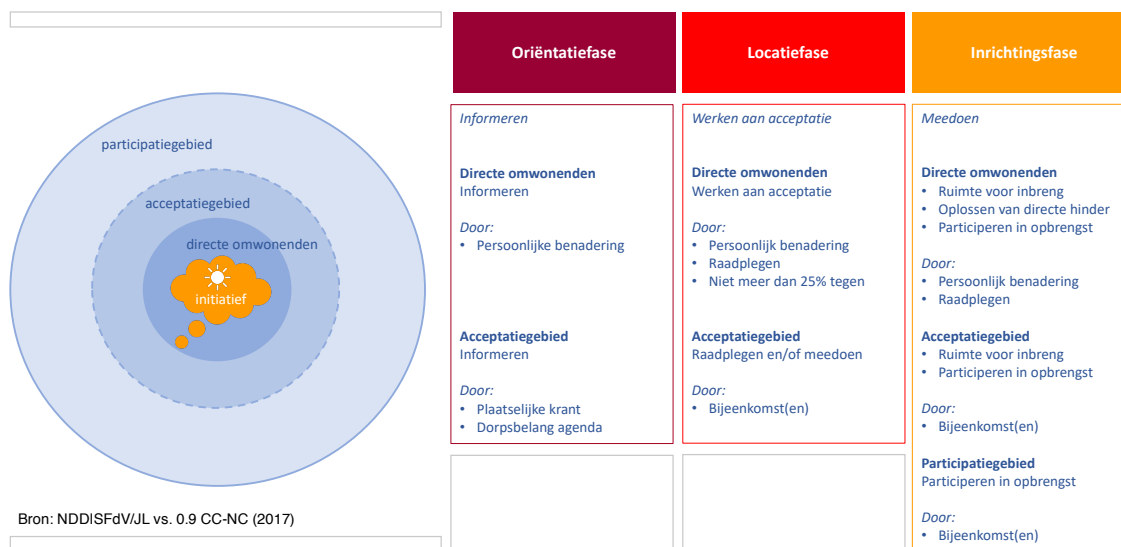
In de derde (en laatste) fase van het onderzoek (testfase) zullen deze drie methoden (of afgeleiden daarvan) in de praktijk worden getest.

Betrokkenheid omwonenden

Omwonenden zijn van wezenlijk belang bij de ontwikkeling van zonnevelden. Gestreefd moet worden naar een zo groot mogelijk gevoel van *ons zonneveld*. Twee elementen spelen daarin een belangrijke rol; draagvlak en participatie. Voor betrokkenheid van de omwonenden doen wij de volgende aanbevelingen:

- Draagvlak; zorg tijdens de ontwikkeling van een zonneveld naar een zo groot mogelijk draagvlak. Niet achteraf bij de ter inzagelegging van het plan (want daar gaat het vaak mis, zie ook paragraaf 1.4), maar betrek omwonenden vooraf en gedurende de planvorming; dus ook aan de Sinnetafel. Het moment waarop dat voor de eerste keer gebeurt, is afhankelijk van het initiatief en de initiatiefnemers. Ga als initiatiefnemers in gesprek met de omgeving van het beoogde zonneveld (ook wel procesparticipatie genoemd). Doe dat in ieder geval voorafgaand aan de eerste Sinnetafel (om wensen van de omwonenden als input mee te kunnen nemen), tijdens (om de omwonenden op de hoogte te houden van de vorderingen in het traject) en na afloop van het Sinnetafel-traject (om te laten zien en uit te leggen wat de uitkomst is en waarom). Het is ook raadzaam om tijdens de Sinnetafelbijeenkomsten een afvaardiging van de omwonenden aan tafel te hebben (soms kan dat ook door een delegatie van dorpsbelang aan tafel uit te nodigen). In sommige gevallen is een apart traject voor omwonenden raadzaam (zoals in de pilot Heerenveen, zie ook hoofdstuk 3). Het betrekken van omwonenden is derhalve maatwerk. Zorg vóór het Sinnetafeltraject voor een grondige analyse van de omgeving en bepaal als initiatiefnemers en gemeente hoe in het betreffende geval het gesprek met de omgeving zal plaatsvinden in het Sinnetafeltraject.
- Participatie; het financieel kunnen participeren in het zonneveld draagt ook bij aan het gevoel van *ons zonneveld*. Het is daarom van belang om aan omwonenden aan te bieden om deel te nemen in het zonneveld. Door deze deelname investeren omwonenden feitelijk in een aantal zonnepanelen in het zonneveld. Dat is tastbaar. De wijze waarop participatie wordt geregeld is afhankelijk van de organisatievorm waarin het zonneveld wordt ontwikkeld. Participatie draagt bij aan draagvlak voor het zonneveld.

In onderstaande figuur wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop en wanneer de onderscheiden groepen bij het Sinnetafel-traject kunnen worden betrokken

Reikwijdte

Een Sinnetafeltraject levert geen vergunning op. Wel alle input voor het formuleren van een goede vergunningaanvraag. Na het Sinnetafeltraject zullen de initiatiefnemers nog wel de richtlijnen die tijdens de laatste bijeenkomst zijn geformuleerd, verder moeten uitwerken. Hierbij wordt het vertrouwen aan de initiatiefnemers gegeven om er (wetende wat er voor richtlijnen zijn) iets haalbaars van te maken. De overheden zullen de vergunningaanvraag vervolgens (ook) toetsen aan de richtlijnen uit het Sinnetafeltraject.

Kosten

Een Sinnetafeltraject betekent het bijeenbrengen van initiatiefnemers, omwonenden en professionals. De kosten voor zo'n traject bedragen al gauw tussen de €5000 en €7500, afhankelijk van de hulpvraag van de initiatiefnemers, het aantal bijeenkomsten en de complexiteit. In de pilotfase heeft de provincie deze kosten voor haar rekening genomen. Uiteindelijk moeten deze kosten onderdeel (kunnen) worden van de businesscase van een initiatief. Immers, het is ook in het voordeel van het initiatief om in een zo vroeg mogelijk stadium met omgeving en professionals de 'weg er naar toe' uit te zetten, zodat er later in het proces geen onnodige 'omwegen' genomen hoeven worden (want dat kost tijd en geld). Ook andere partijen profiteren van een vroegtijdige betrokkenheid bij zo'n proces. Het is zaak om het financiële voordeel die deze methode ook oplevert, evenredig te verdelen onder de deelnemers om zo ook de kosten van methode evenredig te verdelen. Afhankelijk van waar het concept Sinnetafels terecht komt (zie ook hieronder bij Eigenaarschap Concept Sinnetafels) zal daartoe het initiatief genomen moeten worden.

Tijdspanne

Een Sinnetafeltraject moet leiden tot een stroomlijning van een initiatief. Eén van de voordelen die dat moet opleveren is het versnellen van de ontwikkeling van een zonneveld. Het traject moet daarom bij voorkeur binnen 2 tot 3 maanden kunnen worden afgerond (afhankelijk van het aantal bijeenkomsten). Tussen de bijeenkomsten moet wel voldoende tijd zitten om uitkomsten van de vorige bijeenkomsten te kunnen laten bezinken en het 'huiswerk' te kunnen doen.

Eigenaarschap Concept Sinnetafels

Het is van belang om het Concept Sinnetafels ergens te laten landen. Dit vergt een nader onderzoek naar de implementatie van de methode.

2.4 Inhoud

Naast bovenstaande conclusies en aanbevelingen aangaande het proces, zijn gedurende de Sinnetafels ook inhoudelijke leerpunten naar voren gekomen. Onderstaand treft u daarvan een overzicht.

Beleid

Tijdens een aantal Sinnetafels is gezocht naar locaties voor een zonneveld nabij het dorp of stad. Binnen die zoektocht vormt het beleid van de overheden (provincie en gemeente) het kader.

De provincie heeft haar beleid vastgelegd in "Romte foar Sinne" en de provinciale verordening. Dat beleid is recentelijk (voorjaar 2018) aangepast in de zin dat er een ontheffing mogelijk is van de regels. Dit biedt in voorkomende gevallen ruimte om bijvoorbeeld niet direct aansluitend aan een dorp een zonneveld voor dat dorp te realiseren, maar bijvoorbeeld een zonneveld voor meerdere dorpen te combineren op een locatie die tussen die dorpen in ligt.

Daarnaast hebben diverse gemeenten beleid op het gebied van zonne-energie, of wordt daar momenteel hard aan gewerkt. Sommige gemeenten zijn zelfs al toe aan een evaluatie en update van hun beleid.

Landschappelijke inpassing

De landschappelijke inpassing van een zonneveld is van essentieel belang voor het behoud van de kwaliteit van het Friese landschap en daarmee ter vergroting van het draagvlak voor zonnevelden. Tijdens de Sinnetafelbijeenkomsten blijkt dat landschappelijke inpassing een kwestie van maatwerk is. Er zijn geen algemene voorschriften voor op te stellen. Wel biedt de provinciale visie Sinnefjilden yn it lân skip vertrekpunten voor een goede landschappelijke inpassing in verschillende landschapstypen en situaties. Desondanks blijft maatwerk noodzakelijk, zo is gebleken. Betrek dus altijd een landschapsarchitect bij zo'n proces; om de historische ontwikkeling van de plek of het gebied te duiden en om mede invulling te geven aan het maatwerk.

Infrastructuur (aansluiting en capaciteit)

Het is van belang om in een vroegtijdig stadium (zoals al aangegeven in paragraaf 2.3) de netbeheerder bij het proces te betrekken. Dat is nodig voor zowel informatie over de aansluiting als de capaciteit voor levering van zonne-energie aan het net.

Gedurende de Sinnetafelbijeenkomsten is vast komen te staan dat een zonnepark van ongeveer 2 MW goed is aan te sluiten op het net. Komt de aansluiting boven die waarde, dan kan niet met een standaard aansluiting worden volstaan. Een zwaardere aansluiting kost relatief veel geld en moet passen binnen de businesscase van het zonnenveld. Ter illustratie: een zonnenveld dat 2 MW stroom levert staat ongeveer gelijk aan een oppervlakte van 2-2,5 hectare. Veelal is dit juist de omvang die als passend bij een dorp kan worden gezien.

Naast de aansluiting is het van belang om bij de netbeheerder na te gaan of er voldoende capaciteit ter plaatse aanwezig is om de stroom ook daadwerkelijk kwijt te kunnen. De netbeheerder heeft aangegeven dat er nu al plekken in de provincie zijn, waar nog mondjasmaat extra energie aan het net geleverd kan worden. Afstemming hierover met de netbeheerder is essentieel.

Businesscase

De businesscase van een zonnenveld moet kloppen. Een businesscase is ook ingewikkeld. Zorg daarom voor een goede analyse van kansen en mogelijkheden – de stip op de horizon- en bepaal al dan niet met hulp van een professionele partij de weg om daar te komen. Alleen dan ontstaat een haalbaar initiatief voor een zonnenveld.

Een paar zaken die opvielen tijdens de Sinnetafels:

- Financiering vooraf middels SDE+ subsidie (<https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/stimulering-duurzame-energieproductie/categorieën/zon-sde>) of juist gebruik maken van de postcoderoosregeling (<http://www.postcoderoosregeling.nl>)
- Gemeenten gaan verschillend met de leges voor zonnenvelden om. Dat kan nogal verschil maken voor de businesscase. Moet je namelijk vooraf de leges betalen als coöperatie dan is dat vrijwel niet mogelijk zonder eigen kapitaal.
- Gemeenten gaan verschillend ook met de OZB voor zonnenvelden om. Ook dat is van invloed op de businesscase.

Koppelkansen

Vanuit maatschappelijk belang of vanwege draagvlakvergroting is het in veel gevallen raadzaam om naar koppelingen te zoeken met andere functies. Dit kunnen bijvoorbeeld zijn: water, natuur, recreatie en/of educatie.

Grond

Grond is niet altijd op de juiste plek beschikbaar. Tijdens de zoektocht naar een geschikte locatie is tijdens de Sinnetafels meerdere malen gebleken dat de beste locatie niet haalbaar blijkt doordat de grond niet is te verwerven, dan wel te gebruiken voor het beoogde doel. Soms legt dat een initiatief lam. Om dit in de toekomst te voorkomen bevelen wij aan om onderzoek te doen naar nieuwe vormen van grondruil, zodat de grond vooraf of achteraf beschikbaar komt voor de beste plek voor het zonneveld bij het dorp of stad.

Hoofdstuk 3

ANALYSE

3.1 IJlst

De initiatiefnemer(s)

De initiatiefnemers zijn georganiseerd in een energiecoöperatie voor IJlst en omstreken.

De Opgave + vertrekpunt

Energiecoöperatie IJlst en omstreken wil een zonnenveld nabij de stad IJlst realiseren van circa 2 hectare, om voor een deel in de eigen energiebehoefte te kunnen voorzien. Op het moment dat de Sinnetafel in IJlst plaatsvond had de coöperatie al een locatie op het oog. Deze locatie is ook al voorgelegd aan de inwoners van IJlst. Daaruit bleek dat er slechts drie gezinnen waren die deze locatie niet zagen zitten. Met de directe buurman van deze locatie is vanaf het begin gesproken. Hij blijkt akkoord met een zonnenveld naast zijn boerderij.

De plek waar de sinnetafel werd gehouden

De eerste Sinnetafel vond plaats op 16 maart 2017 in het Multifunctionele Centrum De Utherne in IJlst. De tweede Sinnetafel op 11 april 2017 in het voormalige gemeentehuis van de gemeente Wymbritseradiel in IJlst.

Deelnemende partijen

Deelnemende partijen waren de initiatiefnemers, Gemeente Súdwest-Fryslân, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, LTO-Noord, Hûs en hiem, Energiewerkplaats Fryslân (Netwerk Duurzame Dorpen), Liander, Ekwadraat, Buro GreetBierema en Weusthuis en Partners.

Betrokkenheid omgeving

De coöperatie wil wel dat het een IJlster zonnenveld wordt. Daarom moet de betrokkenheid en het draagvlak in IJlst het grootst zijn. Met de gemeente Súdwest-Fryslân is afgesproken dat er een pilot wordt gedaan voor wat betreft Mienshipsenergie. Dat betekent dat de coöperatie ervoor moet zorgen dat ze de betrokkenheid/deelname inzichtelijk maakt en dat binnen IJlst draagvlak moet worden gezocht voor de ontwikkeling van het zonnenveld. Maximaal 25% van de inwoners mag tegenstander van een zonnenveld zijn. Daarnaast wil de coöperatie het mogelijk maken dat inwoners financieel participeren met behulp van de postcoderoos-regeling.

Korte beschrijving gevolgde werkwijze

Voorafgaand aan de Sinnetafel IJlst is er door de coöperatie al voorwerk gedaan. Zo is er een verkenning van de mogelijkheden van een zonnenveld gedaan bij de raad. De raad heeft een besluit genomen voor de strategie Mienshipsenerzjy in combinatie met een Sinnetafel. Ondertussen is er ook door de ambtelijke organisatie van de gemeente Súd-

west Fryslân een inhoudelijke oriëntatie gedaan. Twee locaties blijken uiteindelijk de moeite waard om verder uit te werken (de tweede locatie is later in beeld gekomen en ten tijde van de eerste Sinnetafel nog niet met de stad gedeeld). Vervolgens is door de coöperatie gestart met het oriënteren op de 'waarom' vraag en is zij gestart met de communicatie richting de omgeving.

Om het initiatief versneld concreet te kunnen maken, zijn twee Sinnetafels georganiseerd. Tijdens de eerste Sinnetafel is het 'wat' onderzocht, tijdens de tweede het 'hoe'. De Sinnetafels hebben een ontwikkelingsrichting voor het zonneveld opgeleverd voor twee kansrijke locaties. De voorkeurslocatie is voorgelegd aan de omgeving. Hiervoor blijkt 70% van de inwoners voorstander te zijn. Er is voldaan aan de voorwaarde om te kunnen spreken van Mienskipsenerzjy.

Leerpunten uit deze Sinnetafel

- Door de Sinnetafel is het zonneveld op een andere (betere) locatie terecht gekomen dan eerder door de initiatiefnemers was voorzien. Sterker nog: deze locatie was bij de initiatiefnemers bij aanvang nog niet in beeld.
- De gemeente zat in aanvang te vrijblijvend aan tafel. Het is van belang dat de ambtenaren met voldoende mandaat aan tafel zitten om stappen te kunnen zetten aan de Sinnetafel.
- De planologische context was voor de initiatiefnemers niet voldoende helder (uiteindelijk moest er toch nog archeologisch onderzoek worden gedaan bijvoorbeeld). Het opnemen van de planologische checklist in het verslag kan dat inzicht vergroten. Bovendien kan in de 'huiswerkperiode' tussen de eerste en de tweede bijeenkomst hiervan al het één en ander worden uitgezocht.
- Er moet duidelijk gecommuniceerd worden dat het resultaat van een Sinnetafel nog geen Omgevingsvergunning is. In dit geval gingen de initiatiefnemers daar in eerste instantie wel van uit.
- Door heel veel vrijheid en verantwoordelijkheid te leggen bij de initiatiefnemers als het gaat om het meekrijgen van de omgeving, is bewerkstelligd dat de initiatiefnemers vrijwel de hele stad achter het plan voor het zonneveld hebben gekregen. Loslaten door de gemeente levert daadwerkelijk acceptatie op!

3.2 Terwispel

De initiatiefnemer(s)

De initiatiefnemers van deze Sinnetafel zijn twee ondernemers uit Terwispel.

De Opgave + vertrekpunt

De initiatiefnemers zoeken een geschikte locatie voor één of twee zonnevelden van circa 2 hectare nabij de dorpen Terwispel, Gorredijk en Tijnje. Op het moment dat de Sinnetafel plaatsvond hadden de initiatiefnemers al acht locaties op het oog.

De plek waar de sinnetafel werd gehouden

De Sinnetafels vonden plaats op 27 juni 2017 en 5 oktober 2017 in Us Doarpshûs Terwispel te Terwispel.

Deelnemende partijen

Deelnemende partijen waren de initiatiefnemers, Gemeente Opsterland, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, LTO-Noord, Hûs en hiem, Energiewerkplaats Fryslân (Netwerk Duurzame Dorpen), Liander, Ekwadraat, Buro GreetBierema en Weusthuis en Partners.

Betrokkenheid omgeving

De initiatiefnemers willen dat het zonneveld of de zonnevelden onderdeel worden van de omgeving. Daarom moet er sprake zijn van betrokkenheid en draagvlak in de directe omgeving. Zo moeten inwoners financieel kunnen profiteren door een leefbaarheidsfonds en moeten zij kunnen participeren door de postcoderoos-regeling.

Korte beschrijving gevolgde werkwijze

Voorafgaand aan de Sinnetafel Terwispel is er door de initiatiefnemers al enig voorwerk gedaan. Zo is er een gesprek geweest tussen de initiatiefnemers, de gemeente, de provincie en de onafhankelijke voorzitter. Na dat gesprek is ter voorbereiding op de eerste Sinnetafel door de ambtelijke organisatie van de gemeente Opsterland een inhoudelijke oriëntatie gedaan naar mogelijk geschikte locaties op gemeentegrond.

Om het initiatief versneld concreet te kunnen maken zijn er twee Sinnetafels georganiseerd. Tijdens de eerste Sinnetafel is het 'waarom' en het 'wat' onderzocht. Het betrof met name een zoektocht naar geschikte locaties. Daaruit volgden 9 verschillende locaties. Na de eerste Sinnetafel is door een aantal partijen huiswerk gedaan en kon aan het begin van de tweede Sinnetafel worden geconcludeerd dat er twee kansrijke locaties over bleven. Tijdens de tweede Sinnetafel is op het 'hoe' ingezoomd. Er is met name gekeken naar de landschappelijke inpassing van beide locaties. De Sinnetafels hebben een ontwikkelingsrichting opgeleverd voor twee kansrijke locaties. Achteraf bleek echter dat de grond van deze beide locaties niet direct beschikbaar is voor het realiseren van een zonneveld. De gemeente en de initiatiefnemers zijn daarover nadien met elkaar in gesprek gegaan.

Leerpunten uit deze Sinnetafel

- In deze Sinnetafel ontbrak een gevoel van 'het samen doen' bij initiatiefnemers en gemeente.
- De gemeente zat niet met voldoende mandaat aan tafel tijdens de bijeenkomsten. Bovendien spraken afdelingen elkaar soms tegen. Zodoende was het toewerken naar een goede uitkomst voor het zonneveld lastig. Achteraf bleek bijvoorbeeld dat de gemeentelijke grond die beschikbaar verondersteld werd gedurende de bijeenkomsten, toch niet beschikbaar was op korte termijn.

- Het is van belang om te weten met wat voor initiatiefnemers het Sinnetafel-traject wordt ingegaan. In dit geval (zo bleek achteraf) was dit niet voldoende duidelijk. Gaat het om een energiecoöperatie uit het dorp of om projectontwikkelaars? Met name de wijze waarop de omgeving wordt meegenomen, verschilt hierbij doorgaans nogal.
- Zorg voor een plaatselijke vertegenwoordiging van LTO aan tafel. Bij deze Sinnetafel was de rol van LTO namelijk vooral één van belangenbehartiger. Die discussie (wel of geen agrarische grond opofferen aan zonnevelden) dient op een ander niveau dan de Sinnetafel te worden gevoerd. Het is wel van belang dat iemand aan tafel schuift van LTO die veel inzicht heeft in de grondposities en toekomstperspectieven van plaatselijke boerenbedrijven.

3.3 Jelsum-Koarnjum

De initiatiefnemer(s)

De initiatiefnemers van deze Sinnetafel zijn georganiseerd in Energieneutraal Jelsum-Koarnjum. Dit is een werkgroep uit Dorpsbelangen Jelsum-Koarnjum.

De Opgave + vertrekpunt

Energieneutraal Jelsum-Koarnjum zoekt een geschikte locatie voor een zonneveld van circa 2 hectare nabij de dorpen Jelsum en Koarnjum, om deze omgeving op het gebied van elektriciteit te verduurzamen. Op het moment dat de Sinnetafel plaatsvond hadden de initiatiefnemers al stappen gezet ter verkenning van een zonneveld in de omgeving. Zo hebben zij samen met studenten van Van Hall Larenstein een enquête onder het dorp verspreid over duurzame energie. Daarnaast hebben de initiatiefnemers onderzoek gedaan naar het verdienmodel.

De plek waar de sinnetafel werd gehouden

De Sinnetafels vonden plaats op 14 september 2017 en 14 november 2017 in Dorpshuis 'De Bining' in Koarnjum.

Deelnemende partijen

Deelnemende partijen waren Energieneutraal Jelsum-Koarnjum, Gemeente Leeuwarden, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Hûs en hiem, Energiewerkplaats Fryslân (Netwerk Duurzame Dorpen), Liander, Ekwadraat, Buro GreetBierema en Weusthuis en Partners.

Betrokkenheid omgeving

Betrokkenheid en draagvlak vanuit de dorpen voor een zonneveld is voor Energieneutraal Jelsum-Koarnjum van essentieel belang. Zij zet zich daarom consequent in om de betrokkenheid van inwoners te stimuleren. Zo is er onderzoek gedaan naar de mening van inwoners over duurzame energie, werden er regelmatig publieke bijeenkomsten

georganiseerd met betrekking tot de planvorming en werden inwoners betrokken door de mogelijkheid van financiële participatie.

Korte beschrijving gevolgde werkwijze

Voorafgaand aan de Sinnetafel Jelsum-Koarnjum is er door de initiatiefnemers al voorwerk gedaan. Zo hebben zij geïnventariseerd wat de mening van inwoners over een zonneveld was en is het verdienmodel in beeld gebracht. Vanuit de ambtelijke organisatie van de gemeente Leeuwarden is gestart met de oriëntatie op de mogelijkheden van een zonneveld in de omgeving van de dorpen Jelsum en Koarnjum.

Om het initiatief versneld concreet te kunnen maken zijn er twee Sinnetafels georganiseerd. Tijdens de eerste Sinnetafel is het 'waarom' en het 'wat' onderzocht. Er is met name gezocht naar geschikte locaties. Daaruit volgde één zeer kansrijke locatie. Tussen de beide Sinnetafels in, bleek uit het huiswerk van de diverse partijen dat deze kansrijke locatie niet zonder meer was in te vullen met een zonneveld omdat de grond niet beschikbaar zou komen. Tijdens de tweede Sinnetafel is daarom ingezoomd op alternatieven. Hieruit volgden nog twee mogelijke ontwikkelingsrichtingen. Eén daarvan is naderhand verder verkend met de vliegbasis Leeuwarden en de dorpen Marssum en Engelum.

Leerpunten uit deze Sinnetafel

- Uit deze Sinnetafel bleek dat wanneer initiatiefnemers alleen nog in ambities praten de Sinnetafel een heel goed middel is om die ambities verder vorm te geven, te concretiseren en een fysieke plek te geven nabij het dorp.
- Uit deze Sinnetafel bleek dat het lastig is om 'de beste plek' voor het zonneveld ook daadwerkelijk daarvoor in te richten. De grondposities waren ook hier zodanig dat een snelle realisatie op die 'beste plek' niet mogelijk bleek.
- Verbinding met andere initiatiefnemers kan het denkproces verder brengen. In dit geval is met mensen uit Marssum, Engelum en met de vliegbasis een nieuwe denkrichting ingeslagen en wordt onderzocht of de vier dorpen kunnen participeren in een te realiseren zonneveld nabij de vliegbasis.

3.4 Heerenveen

De initiatiefnemer(s)

De initiatiefnemers van deze Sinnetafel is de gemeente Heerenveen.

De Opgave + vertrekpunt

De gemeente Heerenveen heeft 120 hectare grond nabij het klaverblad A7/A32. Die grond was voorzien voor de realisatie van bedrijventerreinen. Nu wil de gemeente onderzoeken of een deel van het gebied voor een zonneveld kan worden ingericht. De gemeente wil door middel van de Sinnetafels onderzoeken welke mogelijkheden het

gebied biedt voor (een menging van) zon, bedrijvigheid, landbouw en natuur. Deze zoektocht dient nadrukkelijk met de omgeving van het gebied gedaan te worden.

De plek waar de Sinnetafel werd gehouden

Op 12 september 2017 werd een Sinnetafel gehouden in café De Streek te Tjalleberd; op 10 oktober 2017 werd een Sinnecafé gehouden in MFA Aengwirden te Tjalleberd en op 15 november 2017 werd een SinnePlan gehouden in café De Streek te Tjalleberd.

Deelnemende partijen + rolverdeling

Deelnemende partijen waren alle omwonenden (iedereen was uitgenodigd), de gemeente Heerenveen, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Hûs en hiem, Energiewerkplaats Fryslân (Netwerk Duurzame Dorpen), LTO, Dorpsbelang De Streek, Lokale energiecoöperatie, Ondernemerskring, Buro Helder, Altenburg en Wijmenga, Duurzaamheidsplatform Heerenveen, Liander, Ekwadraat, Buro GreetBierema en Weusthuis en Partners.

Betrokkenheid omgeving

De omwonenden zijn allemaal vanaf het begin geïnformeerd en betrokken geweest bij het Sinnetafel-traject. Bij de tweede en derde bijeenkomst was iedereen uitgenodigd om aanwezig te zijn. Daarnaast is er gedurende het Sinnetafel-traject voortdurend op social media en op de website van de gemeente (die daarvoor een aparte afdeling had ingericht) de voortgang van het traject gedeeld met iedereen die daar belangstelling voor had.

Korte beschrijving gevolgde werkwijze

In Heerenveen werden meerdere bijeenkomsten gehouden gedurende het Sinnetafel-traject. Gestart is met een bijeenkomst waarin een grondige verkenning van het gebied is gedaan en er is gekeken naar de potenties voor het gebied voor landbouw, natuur, water, bedrijvigheid en zon. Deskundigen op al deze vlakken lieten daar hun licht over schijnen. Uit die eerste bijeenkomst zijn 'puzzelstukken' als rode draad naar voren gekomen voor de inrichting van het gebied. Met deze puzzelstukken is in een tweede bijeenkomst met de omwonenden gekeken hoe die puzzelstukken in het gebied zouden kunnen landen. Het was aan de omwonenden om te bepalen waar en hoe de genoemde functies een plek zouden krijgen in het gebied. De opbrengst van deze tweede bijeenkomst waren 10 verschillende oplossingen. Uit die oplossingen is tussen de tweede en de derde bijeenkomst een gedeelde noemer gehaald. Die werd uiteindelijk in de derde bijeenkomst in twee scenario's aan de omwonenden gepresenteerd. Zij konden tijdens deze bijeenkomst de voors en tegens van de beide scenario's aangeven. Na de derde bijeenkomst kon van beide scenario's één scenario worden gemaakt dat op draagvlak in het gebied kon rekenen. Dit scenario is door het college aan de Raad voorgelegd.

Leerpunten uit deze Sinnetafel

- Een gebiedsontwikkeling met daarin als onderdeel een zonneveld, leent zich ook goed voor de Sinnetafel-aanpak.
- Het vraagt een uitgebreider traject, waar in dit geval de bevolking aan zet was voor de inrichting van het gebied.
- Het werkt in zo'n geval uitstekend om met deskundigen puzzelstukken voor het gebied te formuleren (sectoraal) om die puzzels vervolgens met de omgeving te maken (integraal). Zo borg je de kwaliteit aan de voorkant en geef je de omgeving ook echt wat om te kiezen.
- In deze Sinnetafel bleek dat het succes mede afhankelijk is van een energieke houding van de gemeente.
- Het laten vertellen van verhalen door de mensen uit het gebied zelf, zorgt voor draagvlak. Zo heeft de inbreng van de agrarische ondernemers zelf tijdens de sessies voor begrip gezorgd voor hun bedrijfsvoering en werd in alle puzzels minstens een derde deel van het gebied als agrarische grond ingericht.

3.5 Grou

De initiatiefnemer(s)

De initiatiefnemers van deze Sinnetafel zijn georganiseerd in Stichting Groen Grou.

De Opgave + vertrekpunt

Stichting Groen Grou zoekt een geschikte locatie voor een zonneveld van circa 3 hectare nabij het dorp Grou om daarmee bij te dragen aan de duurzame energiemix in Grou. Op het moment dat de Sinnetafel plaatsvond hadden de initiatiefnemers als stappen gezet ter verkenning van een zonneveld in de omgeving. Zij hadden al een concrete locatie op het oog en waren daarvoor ook al in gesprek met de grondeigenaar en de gemeente.

De plek waar de Sinnetafel werd gehouden

De eerste Sinnetafel vond plaats op 22 januari 2018 in de Kringloopwinkel in Grou. De tweede Sinnetafel op 29 maart 2018 in het stadhuis van de gemeente Leeuwarden.

Deelnemende partijen

Deelnemende partijen waren Stichting Groen Grou, Gemeente Leeuwarden, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Hûs en hiem, Energiewerkplaats Fryslân (Netwerk Duurzame Dorpen), Liander, PdeVries Installatietechniek, Ekwadraat, Buro GreetBierema en Weusthuis en Partners.

Betrokkenheid omgeving

Draagvlak vanuit het dorp voor een zonneveld is voor Groen Grou cruciaal. Voor het bestuur geldt: "Geen draagvlak, geen zonneveld." De stichting heeft de inwoners en ondernemers in Grou nog niet betrokken bij het specifieke idee voor een zonneveld. De stichting neemt zich voor om dit te gaan doen wanneer er een concrete locatie voorgelegd kan worden met concrete potentie. Vervolgens moet het draagvlak voor dit

plan in de Mienskip worden geïnventariseerd. Ook wil de stichting dat het mogelijk wordt voor de samenleving om financieel te participeren in het project.

Korte beschrijving gevolgde werkwijze

Voorafgaand aan de Sinnetafels is er door Stichting Groen Grou al voorwerk gedaan. Zo hebben zij al een locatie op het oog. Vanuit de ambtelijke organisatie van de gemeente Leeuwarden is gestart met de oriëntatie op de mogelijkheden van een zonneveld in de omgeving van Grou.

Om het initiatief versneld concreet te maken zijn er twee Sinnetafels georganiseerd. Tijdens de eerste Sinnetafel is het 'wat' en het 'hoe' onderzocht. Er is concreet gekeken naar de locatie die al in beeld was bij de initiatiefnemers en er is een studie gedaan naar alternatieve locaties. Hieruit kwam één extra kansrijke locatie naar voren. Tussen de eerste en de tweede Sinnetafel is huiswerk verricht door diverse partijen. Tijdens de tweede Sinnetafel is geconcludeerd dat het voor de ene locatie van belang is dat de gemeente en initiatiefnemers daarover met elkaar verder praten. Voor de andere locatie bleek dat de grond nog niet beschikbaar was. Door inbreng van een derde partij (de kerkraad) is nadien verkend of de grond niet alsnog (door middel van grondruil) beschikbaar kon komen voor de realisatie van een zonneveld.

Leerpunten uit deze Sinnetafel

- Meer mensen aan tafel betekent niet dat het een lastigere sessie wordt. Juist doordat er meerdere mensen aan tafel zitten kan eenzelfde opgave van meerdere kanten worden belicht (door mensen in verschillende groepen aan dezelfde opgave te laten werken).
- In één Sinnetafel kan zowel een concrete locatie worden behandeld als een verkenning worden gedaan voor alternatieve locaties.
- Uit deze Sinnetafel bleek (weer) dat voor de beste locatie voor het zonneveld de grond niet beschikbaar is.
- Uit deze Sinnetafel bleek dat er creatief nagedacht kan worden over het beschikbaar krijgen van die grond, door bijvoorbeeld grondruil. Een nieuwe 'speler' in de vorm van de kerkraad (met veel grond), betrad in de tweede sessie namelijk het toneel.

3.6 Leeuwarden

De initiatiefnemer(s)

De initiatiefnemer van deze Sinnetafel is de gemeente Leeuwarden.

De Opgave + vertrekpunt

De gemeente Leeuwarden ziet veel initiatieven voor de realisatie van een zonneveld op zich af komen. Dat is mooi omdat het bijdraagt aan de duurzaamheidsambitie.

Tegelijkertijd roept het de vraag op hoe die zonnevelden op een ruimtelijk verantwoorde

wijze in de gemeente gepositioneerd kunnen worden. Het ontbreekt de gemeente aan een goede ruimtelijke visie op de realisatie van zonnevelden. Het doel van de Sinnetafelbijeenkomst is het verkennen van de contouren van zo'n visie.

De plek waar de Sinnetafel werd gehouden

De Sinnetafel vond plaats op 8 juni 2018 in het gemeentehuis (stadskantoor) van de gemeente Leeuwarden.

Deelnemende partijen

Vanwege het afwijkende karakter van deze Sinnetafel (visievorming in plaats van een zonneveld een stap verder brengen) was er ook een afwijkende bezetting van deze Sinnetafel. Deelnemende partijen waren Gemeente Leeuwarden, Provincie Fryslân en Weusthuis en Partners.

Betrokkenheid omgeving

Voor deze Sinnetafel ging het nog niet zo zeer op de realisatie van een zonneveld. Het ging om een verkenning hoe je met zonnevelden (gelet op het grote aanbod) rondom de stad zou kunnen omgaan. Bij de verdere visievorming zal de gemeente Leeuwarden via het reguliere spoor de omgeving betrekken.

Korte beschrijving gevolgde werkwijze

Er is één Sinnetafel-bijeenkomst georganiseerd om de contouren voor nieuw beleid helder te krijgen. De sessie is begonnen met een inventarisatie van alle bestaande zonnevelden in de gemeente en alle nog in de pijplijn zittende zonnevelden. Vervolgens hebben de landschapsdeskundigen/stedenbouwers de ontwikkelingsgeschiedenis en de huidige stand van zaken van de stad én het buitengebied gepresenteerd.

Deze informatie gaf voldoende houvast om daarna in twee groepen verkenningen te doen. Daarbij werden twee extremen opgezocht. De ene groep kreeg namelijk de opdracht om de ruim 200 MW (ongeveer 200 ha) in grote zonneparken van minimaal 50 hectare rondom de stad te situeren. De andere groep had de opdracht om van het andere uiterste uit te gaan, namelijk 100 zonnevelden van 2 hectare in de gemeente Leeuwarden.

De analyses van beide groepen zijn vervolgens gedeeld. Er zijn geen directe conclusies getrokken, maar de gemeente heeft hiermee voldoende inzichten opgedaan om het beleid voor zonnevelden zelf nader uit te werken.

Leerpunten uit deze Sinnetafel

- Een Sinnetafel leent zich ook uitermate goed voor het verkennen van gemeentelijk beleid voor zonnevelden.